ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 10ης Μαρτίου 2005*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-96/03 και C-97/03,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το College van Beroep voor het bedrijfsleven (Κάτω Χώρες), με αποφάσεις της 7ης Ιανουαρίου 2003, που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 4 Μαρτίου 2003, στο πλαίσιο των δικών

A. Tempelman (C-96/03),

ζεύγος T.H.J.M. van Schaijk (C-97/03)

κατά

Directeur van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος (εισηγητή), A. Borg Barthet, J.-P. Puissochet, J. Malenovský και U. Lõhmus, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: M. Múgica Arzamendi, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της συνεδριάσεως της 30ής Σεπτεμβρίου 2004,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο A. Tempelman, εκπροσωπούμενος από τον H. Bronkhorst, advocaat,

— το ζεύγος T. H. J. M. van Schaijk, εκπροσωπούμενοι από τον A. van Beek, advocaat,

— ο Directeur van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees, εκπροσωπούμενος από τον E. J. Daalder, advocaat,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενος από τις J. G. M. van Bakel και H. G. Sevenster,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Β. Κοντόλαιμο, καθώς και από τις Σ. Χαριτάκη και Μ. Τασσοπούλου,

— η Ιρλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον D. O'Hagan, επικουρούμενο από τον P. McGarry, BL,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους I. Braguglia και G. Fiengo,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις R. Caudwell και C. Jackson, επικουρούμενες από τους P. Goldsmith, C. Vajda, QC, καθώς και τον P. Harris, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον T. van Rijn,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Δεκεμβρίου 2004,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 85/511/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Νοεμβρίου 1985, για τη θέσπιση κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού (ΕΕ L 315, σ. 11), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 90/423/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990 (ΕΕ L 224, σ. 13, στο εξής: οδηγία 85/511), καθώς και της οδηγίας 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 224, σ. 29).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο δικών με αντιδίκους τον A. Tempelman (C-96/03), αφενός, και το ζεύγος Van Schaijk (C-97/03), αφετέρου, και τον Directeur van Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (διευθυντή της υπηρεσίας ελέγχου των ζώων και του κρέατος, στο εξής: διευθυντής του RVV), σχετικά με αποφάσεις με τις οποίες ο τελευταίος έκρινε ότι τα δίχηλα ζώα που ανήκαν στους ενδιαφερομένους ήταν ύποπτα μολύνσεως από αφθώδη πυρετό και διέταξε τη σφαγή τους βάσει του Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (νόμου περί υγείας και ευζωίας των ζώων), της 24ης Σεπτεμβρίου 1992 (Stbl. 1992, 585).

Η εφαρμοστέα ρύθμιση

3 Το βασικό νομοθέτημα που καθορίζει τα κοινοτικά μέτρα καταπολέμησης του αφθώδους πυρετού που εφαρμόζονται σε περίπτωση εμφανίσεως της νόσου είναι η οδηγία 85/511. Κατά την τροποποίησή της με την οδηγία 90/423, αποφασίστηκε να απαγορευθεί ο προληπτικός εμβολιασμός κατά του αφθώδους πυρετού σε ολόκληρη την Κοινότητα και να εφαρμοστεί μια πολιτική καταπολέμησης, στηριζόμενη στη γενική σφαγή και την καταστροφή των μολυσμένων ζώων. Παρέμεινε πάντως δυνατός ο επείγων εμβολιασμός υπό αυστηρές προϋποθέσεις και σε συμφωνία με την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

4 Η οδηγία 85/511 προβλέπει μεταξύ άλλων, στο άρθρο 4 ότι, όταν σε μια εκμετάλλευση υπάρχουν ένα ή περισσότερα ζώα για τα οποία υπάρχει υπόνοια ότι έχουν προσβληθεί ή μολυνθεί, η αρμόδια αρχή θέτει την εκμετάλλευση υπό επίσημη επιτήρηση και επιβάλλει διάφορα μέτρα, περιοριστικά των κινήσεων των ζώων, των προϊόντων, των προσώπων και των οχημάτων. Αναλόγως των περιστάσεων, τα μέτρα αυτά μπορούν να επεκταθούν στις όμορες εκμεταλλεύσεις.

5 Σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 2, της οδηγίας 85/511, μόλις επιβεβαιωθεί ότι ένα ή περισσότερα ζώα μιας εκμεταλλεύσεως έχουν μολυνθεί, η αρμόδια αρχή οφείλει, χωρίς καθυστέρηση, να διατάξει τη θανάτωση επί τόπου και την καταστροφή όλων των ζώων των ευπαθών ειδών που υπάρχουν στην εκμετάλλευση. Το άρθρο 5, σημείο 4, της οδηγίας προβλέπει ότι η αρχή αυτή μπορεί να επεκτείνει τα μέτρα που προβλέπει το σημείο 1 του ίδιου άρθρου, δηλαδή φροντίζει να διενεργηθούν δειγματοληψίες για τις κατάλληλες εξετάσεις στις όμορες εκμεταλλεύσεις, στην περίπτωση που η θέση τους, η διάταξη των χώρων τους ή οι επαφές με τα ζώα της εκμετάλλευσης, όπου έχει διαπιστωθεί η ασθένεια, γεννούν υπόνοιες ενδεχόμενης μόλυνσης.

6 Κατά το άρθρο 8 της ίδιας οδηγίας, τίθενται υπό επίσημη επιτήρηση οι εκμεταλλεύσεις των οποίων ο επίσημος κτηνίατρος διαπιστώνει ή φρονεί σύμφωνα με επιβεβαιωμένες πληροφορίες ότι ενδέχεται να ήρθαν σε επαφή με τις εκμεταλλεύσεις στις οποίες αναφέρονται τα άρθρα 4 ή 5 της οδηγίας λόγω κινήσεως προσώπων, ζώων ή οχημάτων ή κάθε άλλου μέσου.

7 Με την απόφαση 2001/246/ΕΚ της Επιτροπής, της 27ης Μαρτίου 2001, σχετικά με τον καθορισμό των όρων καταπολέμησης και εξάλειψης του αφθώδους πυρετού στις Κάτω Χώρες κατ' εφαρμογή του άρθρου 13 της οδηγίας 85/511 (ΕΕ L 88, σ. 21), επετράπη στις Κάτω Χώρες ο κατασταλτικός εμβολιασμός, δηλαδή ο επείγων εμβολιασμός ζώων των ευπαθών ειδών σε προσδιορισμένες εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε μια καθορισμένη περιοχή, ο οποίος διενεργείται αποκλειστικά σε συνδυασμό με την προληπτική σφαγή.

8 Η απόφαση 2001/279/ΕΚ της Επιτροπής, της 5ης Απριλίου 2001, για την τροποποίηση της απόφασης 2001/246 (ΕΕ L 96, σ. 19), επέτρεψε μεταξύ άλλων τον προστατευτικό εμβολιασμό των βοοειδών που βρίσκονται σε περίμετρο περίπου 25 χιλιομέτρων γύρω από το Oene (Κάτω Χώρες).

9 Το άρθρο 10, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 90/425 ορίζει:

«1. Κάθε κράτος μέλος ανακοινώνει αμέσως στα άλλα κράτη μέλη και την Επιτροπή, εκτός από την εμφάνιση στην επικράτειά τους των ασθενειών που προβλέπονται στην οδηγία 82/894/ΕΟΚ, την εμφάνιση οποιασδήποτε ζωονόσου, ασθενείας ή αιτίας που ενδέχεται να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή την υγεία των ανθρώπων.

Το κράτος μέλος αποστολής θέτει αμέσως σε εφαρμογή τα μέτρα καταπολέμησης ή πρόληψης που προβλέπονται από την κοινοτική νομοθεσία, και ιδίως τον καθορισμό των ζωνών προστασίας που προβλέπονται σε αυτήν ή θεσπίζει οποιοδήποτε άλλο μέτρο κρίνει κατάλληλο.

Το κράτος μέλος προορισμού ή διαμετακόμισης το οποίο, κατά τη διενέργεια ελέγχου που προβλέπεται από το άρθρο 5, διαπιστώνει μια από τις ασθένειες ή αιτίες που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο, μπορεί να λαμβάνει, εάν είναι απαραίτητο, προληπτικά μέτρα που προβλέπονται από την κοινοτική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της απομόνωσης των ζώων.

Μέχρις ότου ληφθούν τα σχετικά μέτρα, σύμφωνα με την παράγραφο 4, το κράτος μέλος προορισμού μπορεί, για σοβαρούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας ή της υγείας των ζώων, να λαμβάνει συντηρητικά μέτρα έναντι των συγκεκριμένων εκμεταλλεύσεων κέντρων ή οργανισμών ή, σε περίπτωση επιζωοτίας, έναντι της ζώνης προστασίας που προβλέπεται από την κοινοτική νομοθεσία.

Τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη κοινοποιούνται αμέσως στην Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη.»

[...]

4. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή εξετάζει την κατάσταση, το συντομότερο δυνατό, στα πλαίσια της μόνιμης κτηνιατρικής επιτροπής και θεσπίζει, με τη διαδικασία του άρθρου 17, τα απαραίτητα μέτρα για τα ζώα και τα προϊόντα που αναφέρονται στο άρθρο 1 και, αν το επιβάλλει η κατάσταση, για τα παράγωγα προϊόντα των εν λόγω ζώων. Η Επιτροπή παρακολουθεί την εξέλιξη της κατάστασης και, με την ίδια διαδικασία, τροποποιεί ή ακυρώνει, ανάλογα με αυτήν την εξέλιξη, τις ληφθείσες αποφάσεις.»

10 Ο νόμος περί υγείας και καλής διαβίωσης των ζώων της 24ης Σεπτεμβρίου 1992 προβλέπει ως μέτρο καταπολέμησης των μολυσματικών ασθενειών ότι η αρμόδια αρχή μπορεί να διατάξει τη θανάτωση των ζώων για τα οποία υπάρχουν υπόνοιες ότι έχουν προσβληθεί από την ασθένεια. Σύμφωνα με τον Regeling aanwijzing besmettelijke dierziekten (κανονισμό για τον καθορισμό των μολυσματικών ασθενειών των ζώων) της 12ης Μαρτίου 1996 (Stcrt. 1996, σ. 61), ένα ζώο θεωρείται ύποπτο, οσάκις ο λειτουργός που έχει οριστεί έχει λόγους να θεωρεί ότι το ζώο είχε την ευκαιρία να προσβληθεί ή να μολυνθεί και αν ανήκει στα είδη που είναι ευαίσθητα στη συγκεκριμένη μολυσματική ασθένεια.

Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-96/03, ο A. Tempelman εξέτρεφε αίγες angoras στο Wenum, τοποθεσία ευρισκόμενη εντός της ζώνης 25 χιλιομέτρων γύρω από το Oene. Στις 3 Απριλίου 2001, ο Υπουργός Γεωργίας αποφάσισε τον εμβολιασμό και τη θανάτωση όλων των δίχηλων ζώων της περιοχής του Oene. Δεδομένου ότι, όπως προκύπτει, η ύπαρξη των αιγών angoras του A. Tempelman ανακαλύφθηκε εκ των υστέρων, ο διευθυντής του RVV, με απόφαση της 23ης Μαΐου 2001, ανακοίνωσε στον A. Tempelman ότι οι αίγες του θεωρούνται ύποπτες μολύνσεως και πρέπει να θανατωθούν. Με απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2001, ο διευθυντής απέρριψε την ένσταση που υπέβαλε ο A. Tempelman κατά της αποφάσεως αυτής. Στις 17 Δεκεμβρίου 2001, ο A. Tempelman άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ενώπιον του College van Beroep voor het bedrijfsleven.

12 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-97/03, το ζεύγος Van Schaijk λειτουργεί μια εκμετάλλευση εκτροφής ζώων στο Ravenstein. Με απόφαση της 26ης Μαρτίου 2001, ο διευθυντής του RVV ανακοίνωσε στους ενδιαφερομένους ότι τα δίχηλα ζώα της εκμεταλλεύσεώς τους θεωρούνται ύποπτα μολύνσεως από τον αφθώδη πυρετό για τον λόγο ότι υπήρχε πλησίον του εκτροφείου αυτού, και συγκεκριμένα σε απόσταση 772 μέτρων, εκμετάλλευση στην οποία ένα ή περισσότερα ζώα ήταν άκρως ύποπτα μολύνσεως από την ασθένεια αυτή και συνεπώς έπρεπε να θανατωθούν. Με απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2001, ο διευθυντής του RVV απέρριψε την ένσταση που άσκησε το ζεύγος Van Schaijk κατά της απόφασης αυτής. Στις 20 Δεκεμβρίου 2001, οι ενδιαφερόμενοι άσκησαν προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ενώπιον του College van Beroep voor het bedrijfsleven.

13 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο A. Tempelman και το ζεύγος Van Schaijk προέβαλαν διαφόρους λόγους ακυρώσεως αναφερομένους σε παράβαση τόσο του διεθνούς και του κοινοτικού όσο και του εθνικού δικαίου.

14 Εξετάζοντας τους λόγους περί παραβάσεως του εθνικού δικαίου, το College van Beroep voor het bedrijfsleven έκρινε με την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-96/03:

«Η πολιτική, που ο καθού χάραξε μέχρι τις 3 Απριλίου 2001 για την αποτροπή τής (περαιτέρω) εξαπλώσεως του ιού του αφθώδους πυρετού και που συνίστατο στη θανάτωση όλων των δίχηλων ζώων εντός ακτίνας ενός και αργότερα δύο χιλιομέτρων γύρω από μια εστία μολύνσεως, δεν μπόρεσε να αποτρέψει την εμφάνιση κρουσμάτων αφθώδους πυρετού στην περιοχή του Oene, και λαμβανομένης υπόψη της μεγάλης πυκνότητας στην περιοχή αυτή, το College van Beroep εκτιμά ότι ο καθού εύλογα, από κτηνιατρική άποψη, μπορούσε να στηριχθεί στο ότι είναι δυνατόν και πέραν της ζώνης των δύο χιλιομέτρων γύρω από εστίες μολύνσεως να βρίσκονται στην περιοχή του Oene δίχηλα που είναι φορείς της μολυσματικής ουσίας. Το College van Beroep λαμβάνει εν προκειμένω υπόψη το ότι ο ιός του αφθώδους πυρετού είναι άκρως μολυσματικός και μπορεί να εξαπλωθεί γρήγορα και με διάφορους τρόπους και ότι σχετικά με τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν ο καθού συμβουλεύθηκε κτηνίατρους εμπειρογνώμονες.

[...]

Όσον αφορά το σύνολο των σχετικών γεγονότων και περιστάσεων, το College van Beroep δεν βλέπει τον λόγο να κριθεί ότι εν προκειμένω ο καθού —λαμβανομένου υπόψη του [περιθωρίου εκτιμήσεως που αναγνωρίζεται υπέρ του καθού] προαναφερθέντος κριτηρίου— προέβη σε εσφαλμένη αξιολόγηση των κινδύνων εν προκειμένω. Κατά την κρίση του College van Beroep, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι δυσμενείς για τον προσφεύγοντα συνέπειες της αποφάσεως να θανατωθούν τα ζώα του είναι δυσανάλογες σε σχέση με τους σκοπούς της αποφάσεως αυτής. Περαιτέρω, το College van Beroep κρίνει ότι οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντα παραβλέπουν το γεγονός, όπως προκύπτει από τα επιχειρήματα του καθού, κατ' αρχήν κάθε ύποπτο ζώο που έμεινε ζωντανό στην περιοχή του Oene αποτελούσε κίνδυνο για την καταπολέμηση της επιδημίας του αφθώδους πυρετού. Ο προσφεύγων δεν απέδειξε το ότι η περίπτωσή του αποτελούσε ειδική περίπτωση βάσει της οποίας ο καθού έπρεπε να θεωρήσει ότι τα ύποπτα ζώα του προσφεύγοντος δεν αποτελούσαν σημαντικό κτηνιατρικό κίνδυνο.»

15 Με την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-97/03, το College van Beroep voor het bedrijfsleven έκρινε μεταξύ άλλων:

«Πρέπει να θεωρηθεί αρκούντως αποδεδειγμένο ότι στη βασική εκμετάλλευση βρίσκονταν ζώα στα οποία στις 23, 24 και 25 Μαρτίου 2001 παρατηρήθηκαν κλινικά συμπτώματα αφθώδους πυρετού, οπότε πρόκειται για "προσβεβλημένα" ζώα υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 85/511/ΕΟΚ που έπρεπε να θανατωθούν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5 της οδηγίας αυτής. Αντιθέτως προς τα εν προκειμένω υποστηριχθέντα από τους προσφεύγοντες, για τον χαρακτηρισμό ζώων ως "προσβεβλημένων" δεν απαιτείται να επιβεβαιωθούν από εργαστηριακές εξετάσεις τα παρατηρηθέντα κλινικά συμπτώματα. Περαιτέρω, το γεγονός ότι αργότερα προέκυψε από εργαστηριακή εξέταση ότι δεν διαπιστώθηκε μόλυνση από αφθώδη πυρετό στην εκμετάλλευση, λαμβανομένου υπόψη και του χρονικού σημείου κατά το οποίο ελήφθη η σχετική απόφαση, δεν μπορεί να θίξει το συμπέρασμα ότι ο καθού, στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψεως της υπό εξέταση αποφάσεως, εύλογα έλαβε ως αφετηρία ότι στην εκμετάλλευση επρόκειτο για μόλυνση από αφθώδη πυρετό. Συνεπώς και λαμβανομένου υπόψη ότι, όταν ελήφθη η απόφαση του καθού της 26ης Μαρτίου 2001, τα ζώα των προσφευγόντων βρίσκονταν σε ακτίνα ενός χιλιομέτρου από την εκμετάλλευση, ο καθού εύλογα θεώρησε ότι υπήρχε δυνατότητα να μολυνθούν από τον ιό του αφθώδους πυρετού τα ζώα των προσφευγόντων.

Έτσι, η απόφαση του καθού της 26ης Μαρτίου 2001 να κηρύξει ύποπτα μολύνσεως από αφθώδη πυρετό τα ζώα των προσφευγόντων πρέπει να θεωρηθεί σύννομη. Εν προκειμένω, το College van Beroep λαμβάνει υπόψη ότι ο ιός του αφθώδους πυρετού είναι άκρως μολυσματικός, ότι μπορεί να εξαπλωθεί γρήγορα και με διάφορους τρόπους. Λαμβάνει επίσης υπόψη ότι ο καθού συμβουλεύθηκε κτηνιάτρους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι θεώρησαν ότι υπήρχε ιδιαίτερος κίνδυνος μολύνσεως για τις εκμεταλλεύσεις που βρίσκονταν στην πιο πάνω ακτίνα γύρω από μια μολυσμένη εκμετάλλευση. Εξάλλου, οι προσφεύγοντες δεν αμφισβήτησαν βασίμως αυτή την κτηνιατρική γνωμοδότηση.»

16 Για λόγους ανάλογους με αυτούς που ανέπτυξε στην απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-96/03, το College van Beroep voor het Bedrijfsleven κατέληξε στην κρίση, στην απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-97/03, ότι δεν έχει κανένα λόγο να θεωρήσει ότι ο καθού στην κύρια δίκη προέβη εν προκειμένω σε εσφαλμένη αξιολόγηση των κινδύνων, ότι η ζημία που υπέστησαν οι προσφεύγοντες λόγω της απόφασης για τη σφαγή των ζώων τους υπήρξε δυσανάλογη σε σχέση με τους στόχους της απόφασης αυτής ή ότι ο καθού παρέβη το άρθρο 36 του νόμου υγείας και καλής διαβίωσης των ζώων. Το εν λόγω δικαστήριο εξάλλου δεν θεωρεί ότι ο καθού, στο πλαίσιο της διαδικασίας που ακολούθησε, παραβίασε την αρχή της χρηστής διοικήσεως ή ενήργησε κατά κατάχρηση εξουσίας.

17 Εν συνεχεία, εξετάζοντας σε αμφότερες τις υποθέσεις τους λόγους ακυρώσεως περί παραβιάσεως του κοινοτικού δικαίου, το College van Beroep voor het bedrijfsleven διαπιστώνει ότι οι αποφάσεις για τη σφαγή των ζώων ελήφθησαν σε περιπτώσεις που δεν προβλέπει η οδηγία 85/511. Συγκεκριμένα, με την απόφαση στην υπόθεση C-96/03, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, καίτοι τα ζώα βρίσκονταν σε μια από τις ζώνες που καθορίζονται στο παράρτημα III, Α, της αποφάσεως 2001/279, για τις οποίες προβλεπόταν κατασταλτικός εμβολιασμός δεν είχαν εφαρμογή ούτε η απόφαση αυτή ούτε η απόφαση 2001/246 εφόσον τα εν λόγω ζώα δεν είχαν εμβολιαστεί κατά τον χρόνο της θανατώσεώς τους. Με την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-97/03, το College van Beroep voor het bedrijfsleven διαπιστώνει ότι ούτε η απόφαση 2001/246, της 27ης Μαρτίου 2001, ούτε οι τροποποιήσεις της που επέφερε η απόφαση 2001/279, της 5ης Απριλίου 2001, είχαν

εφαρμογή στις 26 Μαρτίου 2001, ημερομηνία εκδόσεως της απόφασης του διευθυντή του RVV περί σφαγής των ζώων. Συναφώς, ουδείς διάδικος της κύριας δίκης αμφισβητεί ότι οι αποφάσεις που προσβάλλουν ο A. Tempelman και το ζεύγος Van Schaijk εκδόθηκαν βάσει των διατάξεων του εθνικού δικαίου και μόνον.

18 Το College van Beroep voor het bedrijfsleven παρατηρεί ότι τα κράτη μέλη μπορούσαν να στηρίξουν την αρμοδιότητά τους στο άρθρο 10 της οδηγίας 90/425. Διερωτάται όμως μήπως η οδηγία 85/511 πρέπει να θεωρηθεί ως lex specialis σε σχέση με την οδηγία 90/425.

19 Κατά το εν λόγω δικαστήριο, από την οδηγία 90/423, και ιδίως από το προοίμιο και τα άρθρα 1, 4, 5 και 16, προκύπτει ότι το κοινοτικό σύστημα καταπολέμησης του αφθώδους πυρετού είναι εξαντλητικό του θέματος. Ωστόσο, ορισμένες διατάξεις της αποφάσεως 2001/246 αφήνουν να εννοηθεί ότι τα κράτη μέλη είναι και αυτά αρμόδια στον τομέα της προληπτικής σφαγής υπόπτων ζώων στην περίπτωση που δεν έχει διαπιστωθεί μόλυνση από τον ιό του αφθώδους πυρετού.

20 Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία αυτά, το College van Beroep voor het bedrijfsleven ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα πανομοιότυπα και στις δύο κύριες υποθέσεις:

«1) Παρέχει το κοινοτικό δίκαιο την εξουσία στα κράτη μέλη να αποφασίσουν τη θανάτωση ζώων για τα οποία υπάρχουν υπόνοιες ότι έχουν προσβληθεί ή μολυνθεί από τον ιό του αφθώδους πυρετού;

2) Αφήνει η οδηγία 85/511/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 90/423/ΕΟΚ, περιθώριο στα κράτη μέλη να λάβουν συμπληρωματικά εθνικά μέτρα για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού;

3) Ποια όρια θέτει το κοινοτικό δίκαιο σε κράτος μέλος σχετικά με τη λήψη συμπληρωματικών εθνικών μέτρων, άλλων από εκείνα που προβλέπει η οδηγία 85/511/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 90/423/ΕΟΚ;»

21 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 8ης Απριλίου 2003 οι υποθέσεις C-96/03 και C-97/03 ενώθηκαν προκειμένου να συνεκδικαστούν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας, καθώς και για την έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

22 Με τα προδικαστικά ερωτήματα που πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατά τα ουσιώδη, αν το κοινοτικό δίκαιο παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να λαμβάνουν μέτρα καταπολεμήσεως του αφθώδους πυρετού συμπληρωματικά των μέτρων που προβλέπει η οδηγία 85/511 και, ειδικότερα, την εξουσία να διατάσουν τη θανάτωση των ζώων που ανήκουν σε όμορη εκμετάλλευση ή που βρίσκονται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από την εκμετάλλευση η οποία περιλαμβάνει προσβληθέντα ζώα και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποια όρια επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο στην άσκηση αυτής της εξουσίας.

23 Κατά τον A. Tempelman και το ζεύγος Van Schaijk, η οδηγία 85/511 δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν συμπληρωματικά εθνικά μέτρα για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού και καμία διάταξη του κοινοτικού δικαίου και μάλιστα το άρθρο 10 της οδηγίας 90/425 δεν παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να αποφασίζουν τη σφαγή ζώων που είναι ύποπτα να έχουν μολυνθεί ή προσβληθεί από τον αφθώδη πυρετό. Επικουρικώς, όσον αφορά το τρίτο ερώτημα, το ζεύγος Van Schaijk υποστηρίζει ότι τα λαμβανόμενα εθνικά μέτρα πρέπει να τηρούν τις αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας, πράγμα που δεν συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης.

24 Η Ολλανδική, η Ελληνική, η Ιρλανδική, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή φρονούν ότι το κοινοτικό δίκαιο παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να αποφασίζουν τη σφαγή ζώων που είναι ύποπτα προσβολής ή μολύνσεως από τον αφθώδη πυρετό και να λαμβάνουν εθνικά μέτρα που υπερακοντίζουν αυτά που προβλέπει η οδηγία 85/511. Αυτή η εξουσία των κρατών μελών περιορίζεται από την υποχρέωση τηρήσεως των ρητών απαιτήσεων, του στόχου και του σκοπού της οδηγίας 85/511 καθώς και της αρχής της αναλογικότητας. Η Επιτροπή προσθέτει ότι τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος μέλος πρέπει να κοινοποιούνται και σ' αυτήν και στα άλλα κράτη μέλη.

25 Όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 30 των προτάσεών του, η οδηγία 85/511 δεν προβλέπει ρητά ότι ο επίσημος κτηνίατρος μπορεί να διατάξει τη θανάτωση ζώων που ανήκουν σε γειτονική εκμετάλλευση που βρίσκεται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από την εκμετάλλευση στην οποία βρίσκονται ζώα προσβληθέντα από τον ιό του αφθώδους πυρετού.

26 Χωρίς να απαιτείται να εξεταστεί αν, όπως παρατηρεί η Επιτροπή, από σφάλμα ίσως κατά την κατάρτιση της οδηγίας 85/511 το άρθρο 5, σημείο 4 αυτής, παραπέμπει μόνο στο σημείο 1 του ίδιου άρθρου και όχι στο σημείο 2, αρκεί να σημειωθεί ότι η οδηγία αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί χωρίς να ληφθεί υπόψη η οδηγία 90/425, η οποία αποτελεί το βασικό κείμενο όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των ζώων και των γεωργικών προϊόντων.

27 Η οδηγία 90/425, που εκδόθηκε ενόψει της εγκαθιδρύσεως της εσωτερικής αγοράς, λαμβάνει ως αφετηρία τη διαπίστωση που διατυπώνεται στην τρίτη αιτιολογική σκέψη, ότι τα σύνορα χρησιμοποιούνται για τη διενέργεια ελέγχων που αποσκοπούν να εξασφαλίσουν την προστασία της δημόσιας υγείας και της υγείας των ζώων. Η οδηγία αυτή προϋποθέτει, όπως παρατηρείται στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη, την εναρμόνιση των κυριοτέρων απαιτήσεων όσον αφορά την προστασία της υγείας των ζώων. Η οδηγία καθορίζει τη φύση των ελέγχων που πρέπει ή μπορούν να διενεργούν τα κράτη μέλη αποστολής και προορισμού των ζώων καθώς και τα μέτρα που πρέπει ή που αυτά μπορούν να λαμβάνουν.

28 Τα άρθρα 8 έως 10 της οδηγίας αυτής αναφέρονται στις ζωονόσους, ασθένειες ή κάθε άλλη αιτία που μπορεί να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή τον άνθρωπο. Το άρθρο 10, προβλέπει ιδίως τα συντηρητικά μέτρα που μπορούν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη και η Επιτροπή, τις υποχρεώσεις κάθε παρεμβαίνουσας αρχής καθώς και τις διαδικασίες που πρέπει να τηρούνται για να επιλύονται τα προβλήματα της υγείας των ζώων και των ανθρώπων υπό τις καλύτερες συνθήκες ταχύτητας και συντονισμού.

29 Η οδηγία 90/425 εφαρμόζεται όταν κανένα άλλο νομοθέτημα κοινοτικού δικαίου δεν προβλέπει τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν ή τη διαδικασία που πρέπει να εφαρμοστεί σε περίπτωση ζωονόσου, ασθένειας ή κάθε άλλης αιτίας που μπορεί να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή τον άνθρωπο.

30 Λόγω του ότι η οδηγία αυτή έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής και στόχο γενικής φύσεως πρέπει να θεωρηθεί ότι και εφαρμόζεται οσάκις τα κοινοτικά νομοθετήματα εμφανίζονται ανεπαρκή για την αντιμετώπιση ιδιαιτέρων προβλημάτων που ανακύπτουν υπό συνθήκες ικανές να συνιστούν σοβαρό κίνδυνο για την υγεία των ζώων ή των ανθρώπων. Συναφώς το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 8 της οδηγίας 90/425 πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένου υπόψη του στόχου του που είναι η εξασφάλιση της προστασίας της υγείας των ανθρώπων και των ζώων και της εξέλιξης των επιστημονικών γνώσεων (απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 2002, C-428/99, Van den Bor, Συλλογή 2002, σ. I-127, σκέψη 38).

31 Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η Επιτροπή και τα κράτη μέλη δεν μπορούν να λάβουν συντηρητικά μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 10 της οδηγίας 90/425, παρά μόνον τηρώντας το κοινοτικό δίκαιο. Οφείλουν συγκεκριμένα να σέβονται τους στόχους που επιδιώκει η ισχύουσα κοινοτική ρύθμιση και οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου όπως είναι η αρχή της αναλογικότητας. Εξάλλου, η κατά το άρθρο 10 της οδηγίας υποχρέωση των κρατών μελών να ενημερώνουν την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη πρέπει να τηρείται σχολαστικά ώστε να είναι δυνατή η στενή συνεργασία μεταξύ των αρχών των κρατών μελών και της Επιτροπής.

32 Όσον αφορά τον στόχο που επιδιώκει η οδηγία 85/511, υπενθυμίζεται ότι η τρίτη αιτιολογική σκέψη της αναφέρει ότι πρέπει να λαμβάνονται μέτρα μόλις υπάρχει υποψία για την παρουσία αφθώδους πυρετού ώστε να είναι δυνατή η άμεση και αποτελεσματική καταπολέμησή της μόλις επιβεβαιωθεί η εμφάνισή της.

33 Κατά την τελευταία σκέψη της οδηγίας αυτής, το καθεστώς που θεσπίζει η οδηγία έχει πειραματικό χαρακτήρα και πρέπει να επανεξεταστεί σε συνάρτηση με την εξέλιξη της κατάστασης. Το σύστημα που προβλέφθηκε αρχικά το 1985 επανεξετάστηκε πράγματι και τροποποιήθηκε εκ βάθρων το 1990 με την οδηγία 90/423, που θέσπισε μια πολιτική μη εμβολιασμού και παράλληλα γενικής θανάτωσης. Το σύστημα που θεσπίστηκε το 1990 αναθεωρήθηκε και αυτό μετά την επιδημία που ξέσπασε το 2001 προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πείρα που αποκτήθηκε κατά την κρίση αυτή, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2003/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29 Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού, και για την κατάργηση της οδηγίας 85/511 (ΕΕ L 306, σ. 1)

34 Όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 25 της παρούσας απόφασης, η οδηγία 85/511 δεν προβλέπει μεν τη θανάτωση ζώων που ανήκουν σε γειτονική εκμετάλλευση ή βρίσκονται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από την εκμετάλλευση που περιλαμβάνει προσβληθέντα ζώα, πλην όμως δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι αντιτίθεται σε τέτοιου είδους μέτρο.

35 Η ερμηνεία αυτή δεν θα έδινε τη δυνατότητα επιτεύξεως του στόχου της αποτελεσματικής καταπολέμησης της ασθένειας στην οποία αναφέρεται η οδηγία. Όπως επισήμαναν οι κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις, υπάρχουν περιπτώσεις όπου αυτή η προληπτική σφαγή επιβάλλεται λόγω της ταχύτητας εξαπλώσεως του ιού, λαμβανομένων υπόψη στοιχείων όπως η μεγάλη μολυσματικότητα της ασθένειας, τα προσβαλλόμενα είδη ζώων ή οι κλιματολογικές συνθήκες.

36 Με τις παρατηρήσεις της, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, κράτους μέλους που επλήγη ιδιαίτερα από την επιδημία του 2001, αναφέρθηκε συναφώς στην ενώπιον του High Court of Justice κατάθεση του James Marshall Scudamore, Chief

Veterinary Officer (αρχικτηνίατρος) του Ηνωμένου Βασιλείου της 29ης Μαρτίου 2001, από την οποία προκύπτει ότι η επιδημία αυτή τέθηκε υπό έλεγχο μόνο με την εντατικοποίηση της πολιτικής σφαγής, αρχικά των προσβληθέντων ζώων ή των ζώων που ήρθαν σε άμεση επαφή με προσβληθέντα ζώα και στη συνέχεια των υπόπτων ζώων και των ευρισκομένων εντός γειτονικών εκμεταλλεύσεων και τέλος, σε ορισμένους τόπους, των προβάτων, των αιγών και των χοίρων που βρίσκονταν εντός ακτίνας 3 χιλιομέτρων γύρω από την προσβληθείσα εκμετάλλευση.

37 Υπό τις συνθήκες αυτές, με την απόφαση 2001/246, που στηρίχθηκε στα άρθρα 10 της οδηγίας 90/425 και 13, παράγραφος 3, της οδηγίας 85/511, η Επιτροπή επέτρεψε τον κατασταλτικό εμβολιασμό και την προληπτική σφαγή ζώων, κατασταλτική σφαγή η οποία σημαίνει, σύμφωνα με το άρθρο 1 της απόφασης αυτής, τη θανάτωση των ευπαθών ζώων στις εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από τις εκμεταλλεύσεις οι οποίες υπόκεινται στους περιορισμούς των άρθρων 4 ή 5 της οδηγίας 85/511, που έχει ως σκοπό να μειωθεί επειγόντως ο αριθμός των ζώων των ευπαθών ειδών που βρίσκονται εντός της προσβληθείσας ζώνης.

38 Στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη της απόφασης 2001/246 αιτιολογείται ως εξής η προληπτική σφαγή:

«Επιπλέον των μέτρων που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της οδηγίας 85/511/ΕΟΚ, οι Κάτω Χώρες εφαρμόζουν ως μέτρο προφύλαξης την προληπτική θανάτωση των ευπαθών ζώων στις εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε στενή γειτνίαση με προσβεβλημένες ή ύποπτες εκμεταλλεύσεις, λαμβάνοντας υπόψη την επιδημιολογική κατάσταση και την υψηλή πυκνότητα ευπαθών ζώων σε ορισμένα τμήματα της επικράτειάς τους.»

39 Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις στις οποίες αναφέρεται η απόφαση 2001/246 συνιστούν επαρκή νομική βάση για την αρμοδιότητα της Επιτροπής να εκδώσει την εν λόγω απόφαση (απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-189/01, Jippes κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-5689, σκέψη 127).

40 Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η οδηγία 85/511 δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι τα μέτρα που προβλέπει δεν μπορούν να συμπληρωθούν με κοινοτικά ή εθνικά μέτρα εκδιδόμενα βάσει της οδηγίας 90/425.

41 Συναφώς, η απάλειψη της λέξης «στοιχειώδη» από το άρθρο 1 της οδηγίας 85/511 κατά την τροποποίησή της με την οδηγία 90/423 δεν μπορεί να ερμηνευθεί, όπως υποστηρίζει ο A. Tempelman και το ζεύγος Van Schaijk, ως βούληση του κοινοτικού νομοθέτη να περιορίσει με ακρίβεια τα μέτρα καταπολέμησης που μπορούν να ληφθούν σε περίπτωση επιδημίας. Πράγματι, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεών του, η απάλειψη της λέξης αυτής πρέπει να ερμηνευθεί στο πλαίσιο της υιοθέτησης μιας ενιαίας προληπτικής πολιτικής μη εμβολιασμού. Επιπλέον, η ερμηνεία που υποστηρίζουν οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη θα αντέβαινε στην ανάγκη βελτιώσεως του συστήματος καταπολέμησης της ασθένειας που διατυπώνεται στην τελευταία αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 85/511, το περιεχόμενο της οποίας δεν τροποποιήθηκε με την έκδοση της οδηγίας 90/423.

42 Όσον αφορά τις εξουσίες των κρατών μελών μέχρις ότου ληφθούν μέτρα από την Επιτροπή, το άρθρο 10, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 90/425 προβλέπει ότι, σε περίπτωση ζωονόσου, ασθένειας ή αιτίας που ενδέχεται να συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα ή για την υγεία των ανθρώπων, το κράτος μέλος αποστολής θέτει αμέσως σε εφαρμογή τα μέτρα καταπολέμησης ή πρόληψης που προβλέπει η κοινοτική ρύθμιση ή θεσπίζει οποιοδήποτε άλλο μέτρο κρίνει κατάλληλο.

43 Αντίθετα με όσα υποστηρίζει το ζεύγος Van Schaijk, η χρήση του συνδέσμου «ή» που εισάγει την τελευταία περίοδο του εδαφίου αυτού πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν επιβάλλει στο κράτος μέλος την υποχρέωση να επιλέξει μεταξύ των μέτρων που προβλέπει η κοινοτική ρύθμιση και άλλων μέτρων που θα κρίνει κατάλληλα. Η ερμηνεία της διάταξης αυτής που συνάδει προς τον σκοπό της προστασίας της υγείας των ζώων και των ανθρώπων τον οποίο και επιδιώκει έγκειται στο ότι δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα μέτρα που κρίνουν κατάλληλα ως συμπλήρωμα της εφαρμογής των μέτρων καταπολέμησης ή πρόληψης που προβλέπει η κοινοτική ρύθμιση.

44 Εξάλλου, η έκφραση «συντηρητικά μέτρα» του άρθρου 10, παράγραφος 4, της οδηγίας 90/425 πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα τον γενικό στόχο της προστασίας της υγείας των ανθρώπων και των ζώων και όχι υπό την έννοια ότι απαγορεύει κάθε μέτρο που δεν σκοπεί τη διατήρηση κάθε ζώου ειδικότερα και συγκεκριμένα σε μέτρα σφαγής ζώων που ενδέχεται να έχουν προσβληθεί.

45 Σ' αυτό το πλαίσιο και υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης, οι ολλανδικές αρχές έκριναν αναγκαίο να φροντίσουν για την προληπτική σφαγή των ζώων του A. Tempelman και του ζεύγους Van Schaijk.

46 Με τα συντηρητικά μέτρα, είτε λαμβάνονται από κράτος μέλος βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425 είτε από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 4, της ίδιας οδηγίας, πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας (βλ., κατ' αυτή την έννοια και σχετικά με μέτρα που λαμβάνει το κράτος μέλος προορισμού, απόφαση της 3ης Ιουλίου 2003, C-220/01, Lennox, Συλλογή 2003, σ. I-7091, σκέψη 76· όσον αφορά μέτρα που λαμβάνει η Επιτροπή, αποφάσεις της 5ης Μαΐου 1998, C-180/96, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2265, σκέψεις 96 έως 111 και Jippes, προαναφερθείσα, σκέψη 113).

47 Κατά πάγια νομολογία, η αρχή της αναλογικότητας, που συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, απαιτεί οι εκδιδόμενες πράξεις να μην υπερβαίνουν τα όρια του καταλλήλου και του αναγκαίου για την πραγματοποίηση των στόχων που επιδιώκει η σχετική ρύθμιση, εξυπακουομένου ότι, οσάκις υφίσταται επιλογή μεταξύ περισσοτέρων καταλλήλων μέτρων, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο καταναγκαστικό και τα προξενούμενα μειονεκτήματα δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα προς τους επιδιωκομένους σκοπούς (προαναφερθείσες αποφάσεις Jippes κ.λπ., σκέψη 81, και Lennox, σκέψη 76).

48 Κατά την εκτίμηση αυτή, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των προστατευομένων συμφερόντων και ιδίως το δικαίωμα κυριότητας (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, Schmidberger, Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 79) και οι απαιτήσεις της καλής διαβίωσης των ζώων (βλ., κατ' αυτή την έννοια απόφαση Jippes κ.λπ., προαναφερθείσα, σκέψη 79).

49 Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι το College van Beroep voor het bedrijfsleven προέβη σε έλεγχο της εφαρμογής του εθνικού δικαίου ανάλογο με τον έλεγχο που επιβάλλεται κατά την εκτίμηση της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας στο κοινοτικό δίκαιο και έκρινε ότι τα επίδικα στην κύρια δίκη μέτρα δεν είναι δυσανάλογα. Το δικαστήριο αυτό οφείλει πάντως να εξετάσει αν μπορεί να συναχθεί από την εξέταση βάσει του κοινοτικού δικαίου των περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκαν οι προσβαλλόμενες αποφάσεις περί σφαγής στις υποθέσεις της κύριας δίκης ότι τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας.

50 Εκτός από την αρχή της αναλογικότητας, το κράτος μέλος που λαμβάνει συντηρητικά μέτρα σύμφωνα με την οδηγία 90/425 οφείλει να τηρεί τις υποχρεώσεις που θεσπίζει η οδηγία και τη διαδικασία που αυτή διαρρυθμίζει. Συναφώς, το άρθρο 10, παράγραφος 1, πέμπτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι τα μέτρα κοινοποιούνται αμέσως στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη μέλη [απόφαση Lennox, προαναφερθείσα, σκέψη 75· όσον αφορά την υποχρέωση άμεσης κοινοποίησης και καλόπιστης συνεργασίας σε περίπτωση λήψεως συντηρητικών μέτρων βάσει του άρθρου 8 της οδηγίας 90/425, βλ. απόφαση Van den Bor, προαναφερθείσα, σκέψεις 45 έως 48· βλ. επίσης, κατ' αναλογία, όσον αφορά τα μέτρα που λαμβάνονται βάσει της οδηγίας 89/662/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με τους κτηνιατρικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 395, σ. 13), απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-241/01, National Farmers' Union, Συλλογή 2002, σ. I-9079, σκέψη 60].

51 Συναφώς, η Επιτροπή επισήμανε ότι τα μέτρα που έλαβαν εν προκειμένω οι ολλανδικές αρχές ελήφθησαν σε στενή συνεργασία μαζί της.

52 Απ' όλα τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στα προδικαστικά ερωτήματα του College van Beroep voor het bedrijfsleven αρμόζουν οι ακόλουθες απαντήσεις:

Εφόσον ο αφθώδης πυρετός είναι ασθένεια που συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα, το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425 παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να λαμβάνουν μέτρα καταπολέμησής της, συμπληρωματικά των μέτρων που προβλέπει η οδηγία 85/511, και ιδίως την εξουσία να διατάσσουν τη θανάτωση των ζώων που ανήκουν σε γειτονική εκμετάλλευση ή βρίσκονται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από εκμετάλλευση που περιλαμβάνει προσβληθέντα ζώα.

Τέτοια συμπληρωματικά μέτρα πρέπει να λαμβάνονται με τήρηση των στόχων που επιδιώκει η ισχύουσα κοινοτική ρύθμιση και ειδικότερα με τήρηση της οδηγίας 85/511, των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου όπως είναι η αρχή της αναλογικότητας και της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425.

Επί των δικαστικών εξόδων

53 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει έναντι των διαδίκων της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα που πραγματοποίησαν για την υποβολή παρατηρήσεων στο Δικαστήριο τα λοιπά μέρη εκτός των εν λόγω διαδίκων δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Εφόσον ο αφθώδης πυρετός είναι ασθένεια που συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα, το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς, παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να λαμβάνουν μέτρα καταπολέμησής της, συμπληρωματικά των μέτρων που προβλέπει η οδηγία 85/511/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Νοεμβρίου 1985, για τη θέσπιση κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση του αφθώδους πυρετού, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 90/423/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, και ιδίως την εξουσία να διατάσσουν τη θανάτωση των ζώων που ανήκουν σε γειτονική εκμετάλλευση ή βρίσκονται σε συγκεκριμένη ακτίνα γύρω από εκμετάλλευση που περιλαμβάνει προσβληθέντα ζώα.

Τέτοια συμπληρωματικά μέτρα πρέπει να λαμβάνονται με τήρηση των στόχων που επιδιώκει η ισχύουσα κοινοτική ρύθμιση και ειδικότερα με τήρηση της οδηγίας 85/511, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 90/423, των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου όπως είναι η αρχή της αναλογικότητας και της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/425.

(υπογραφές)